

Visky S. Béla

„Vagy nem tudjátok?” Számadás arról, ami a keresztségben elsődleges és másodlagos*

„A keresztség emlékezetünkben tartja és megújítja Istennek azt a hatalmas jótéteményét, amelyet a halandó emberi nemzet iránt tanúsított.”

(II. Helvét Hitvallás, 20,3)

A címben megfogalmazott kérdés Pál apostol Rómaiakhoz írott levele 6. részének 3. versében egészében így hangzik: „Vagy nem tudjátok, hogy mi, akik megkeresztelkedtünk a Krisztus Jézusba, az ő halálába keresztelkedtünk meg?” A levél címzettjei már megkeresztelkedtek, már megvallották Krisztusba vetett hitüket. A szertartáson már egy ideje túl voltak, de még mindig nem értették annak a lényegét. A víz alá merítkezés vagy az azzal való meghintés nem teremtett belőlük egy csapásra, mintegy varázsütésre tökéletes keresztyén férfiakat és nőket. De tanulni sohasem késő. Mert a keresztyén élet maga nem más, mint halálunkig tartó tanulási folyamat sok-sok bukdácsolás közepette. Akár csecsemőként, akár felnőttként keresztelkedik meg valaki, ennek az útnak a végigjárását senki sem spórolhatja meg. Pál apostol egyetlen szóval sem mondja ezt a római gyülekezet tagjainak: mivel most kiderült rólatok, hogy keresztségetek idején nem értettétek meg igazán annak a lényegét, sőt még most sem értitek, akkor végre tanuljátok meg, és ennek a teljes tudásnak a birtokában keresztelkedjete újra! Bizonyos, hogy esze ágában sem volt ilyesmi. Nem az az evangéliumi követelmény, hogy a megkeresztelkedésünk idején teljes legyen a tudásunk Istenről és megváltásunk dolgairól – ez itt a földi életben sohasem lesz tökéletes –, hanem hogy készek legyünk e sákramentum lelki jelentését a maga mélységében és komolyságában nap mint nap magunkra venni és gyakorolni, akár korábban, akár később, akár gyermekként, akár felnőttként részesült valaki ennek külső jegyeiből.

* Szeretettel ajánlom ezt az írást dr. Kállay Dezső tanártársamnak és tőszomszédomnak 65. születésnapja alkalmából, akinek egyházunk „tantisztasága” iránti feltétlen elkötelezettsége közismert.

Az alábbiakban nem egy részletekbe bocsátkozó teológiai tanulmány megfogalmazása a célom, hanem azoknak a *bibliiai, történeti, teológiai, gyülekezet-építési, ökumenikus és egyházfegyelmi* vonatkozásoknak a megnevezése, amelyeket figyelembe kell vennünk ahhoz, hogy az egyházunkban újabban sok vitára okot adó *újrakeresztelkedés* jelenségével kapcsolatosan megalapozott következtetésre jussunk.

1. A Szentírás tanúságtétele

A Szentírás tanúságtételében és ennek nyomán a reformátorok, kiváltképpen Kálvin tanításában az Istennel való szövetség külső jele kapcsán feltűnő egy bizonyos *szent aránytalanság, mellőzhetetlen aszimmetria* egyfelől a *jel*, másfelől az általa *jelzett valóság* között. Ez utóbbi a döntő: élet vagy halál, üdvösség vagy kárhozat kérdése. Ehhez viszonyítva az előző csak alárendelt szerepet játszik: nem más, mint kép. Minden bibliai képre érvényes: „ezek csak árnyékaik az eljövendő Krisztusnak, aki a valóság” (Kol 2,17). Pál apostol kimondja: „Krisztus Jézusban nem számít sem a körülmetélkedés, sem a körülmetéletlenség, csak a szeretet által munkálkodó hit” (Gal 5,6), az ebben megmutatkozó új teremtés. Ábrahám kilencvenkilenc évesen részesült a körülmetélés szövetségi jegyében, családtagjai különböző életkorban, utódai pedig nyolcnapos korukban. Ám „nem a betű szerinti körülmetélés az igazi, hanem a szívnek a Lélek által történő körülmetéltetése” (Róm 2,29).

Ez tökéletesen érvényes a keresztség szertartására is, amely nem jelenti „automatikusan” a bűnök elmosását (Heidelbergi Káté 72). Egyáltalán nem arról van szó, hogy ez jelentéktelen volna, hanem arról, hogy ahol a jelzett dolog, a bűnbocsánat, az újjászületés, az örök élet Krisztusban valósággá vált, ott Isten szemében minden megvan tökéletesen érvényes módon. A betű szerinti keresztség maga csak a jel, a Lélek szerinti viszont a jelzett valódi tartalom: megbékélésünk Istennel Krisztus által. Az, aki a betű szerinti jel kiszolgálásának idején vagy annak külső formáin akad fel, semmit sem értett meg az evangéliumi történet drámájából, amelynek mi mindannyian szereplői vagyunk. A keresztség tehát nem korlátozódik a végrehajtás cselekményére, mert az nem más, mint egész életre szóló hivatás és feladat.

Jézus maga nem keresztel, és azt sem tartja fontosnak, hogy a keresztség módjára vagy a megkeresztelendő életkorára nézve bármit is mondjon. Ő a keresztség kapcsán életének tökéletes odaáldozásáról, haláláról beszél. Pál apostol azért ad hálát, hogy ő maga mindössze két (!) személyt keresztelt meg, valamint Sztefanász háza népét (1Kor 1,16). Az Újszövetség korá-

ban, ahogyan a reformáció idején is, a személy nem a modern-posztmodern módon felfogott zárt individuum, hanem azt mindig együtt látják az ő háza egész népével. Ezért keresztelnek meg mindenkit Lídia és a filippibeli börtönőr háznépéből, noha az oda tartozók egyenkénti megtéréséről nincs szó, s ezért szentelődik meg a hívő félben a hitetlen társ, és „ha a gyökér szent, az ágak is azok” (Rm 11,16).

2. Az egyház története

Az egyház története azt bizonyítja, hogy az Újszövetségben ilyen módon már jelen lévő, egyformán legitim felnőtt- és gyermekkeresztség gyakorlata még évszázadokig együtt halad, míg majd a 6–7. században ez utóbbi válik általánossá. Az addig vezető út azonban igen tanulságos. A 2. század végén (197-ben) egy nagy hatású keresztyén tanító, Tertullianus *A keresztségről* című írásának XVIII. fejezetében fontosnak tartja Krisztus tudatos megismerését a keresztség kiszolgáltatása előtt. Már akkor is voltak, akik a gyermekkeresztség mellett Jézus ismert szavaival érveltek: „Jöjjetek énhozzám mindnyájan” (Mt 11,28), és „Engedjétek e kisgyermekeket, és ne akadályozzátok őket, hogy hozzám jöjjenek” (Mt 19,13). Velük vitázva mondja:

„[...] jöjjenek hát, amikor már felnőttek, amikor már tanulnak, hogy amikor jönnek, tanuljanak [...], akkor legyenek keresztyének, amikor Krisztust meg tudják ismerni. [Mert] hogyan bízzanak isteni dolgot arra, akire még földi ügyet sem bíznak?”

Ennek a nagy latinul író tanítónak azonban volt egy nála mintegy negyven évvel fiatalabb tanítványa, Kúpriánosz, aki mestere írásait oly nagy becsben tartotta, hogy – Jeromos szerint – megtérése után nem telt el nap úgy, hogy azokat ne olvasta volna. 246-ban keresztelkedett meg, később Karthágó püspöke lett. A Decius-, majd Valerianus-féle keresztyénüldözés borzalmi közepette „végig-vérig” kitartott (Zsid 12,4), majd 258-ban mártírhalált szenvedett. Ő olyannyira a gyermekkeresztség híve volt, hogy még azokkal is szembeszállt, akik a keresztyén szülők csecsemőinek a megkeresztelését nyolcnapos korban tartották megfelelőnek a körülmétkedés mintájára. Ő születésük után azonnal, a lehető leghamarabb, egy-két napos korban látta jónak az újszülötteket a sákramentum jegyében részesíteni. És itt még csak a 3. század derekán vagyunk, százharminc esztendővel a keresztyénség államvallási rangra emelése előtt. Azonban a keresztségről írott csodálatos hitvallásában a jelzett dolog mélységes titkáról van szó, de anélkül, hogy akár egyetlen szót is ejtene a külső körülményekről vagy a meg-

keresztelendő koráról. Ő az eretnekek vagy hittagadók által kiszolgáltatott kereszttség érvényét nem fogadta el, és az ilyen embereket újrakeresztelte. Ehhez képest Rómában és másutt is az volt a gyakorlat, hogy az ilyen kereszttség érvényét is elfogadták, mondván, hogy az nem a keresztelő személyétől függ. Erre a gyakorlatra kéri Küpriánoszt is a korabeli római pápa, I. István. Később pedig ez az álláspont vált uralkodóvá, nem utolsósorban Augustinus tanainak hatására.

Mindezt azért tartom fontosnak felidézni, mert a két tekintélyes egyház-anya esetéből két tanulság mindenképpen levonható. Egyrészt, hogy a kétféle gyakorlat nem zárja ki egymást: a gyermekkereszttség éppen úgy érvényes az egyház egészének megítélésében, akárcsak a felnőttkorban kiszolgáltatott sákramentum. Másrészt: a valamilyen okból történő *újrakeresztelkedés problémája nem új keletű*. Ezzel a kérdéssel már megküzdött a korai egyház a maga történeleme folyamán, és a 3. század derekán lényegében egyhangúan abban állapodott meg, hogy *ne gyakorolják az újrakeresztelést*.

A 16. századi reformátorok ugyanígy jártak el a római katolikusból protestánsá lett személyek és családok esetében. Sok mindenben megújították az egyház tanítását és szertartását, de az egyszer kiszolgáltatott kereszttség – esetükben a gyermekkereszttség – érvényét és gyakorlatát változatlanul meghagyták, illetve újrakeresztelés nélkül fogadták el a római katolikus kereszttség érvényét. Vajon miért?

A kereszteléssel kapcsolatos viták mögött tulajdonképpen az a mélyebb kérdés húzódott, és így van ez ma is, hogy mi biztosítja ennek a szertartásnak a tényleges lelki, Istennel összekapcsoló, újjászülő, hitet megerősítő hatását. A kérdésre háromféle választ adtak. A katolikusok magukban a szentségi jegekben látták ezt a hatékony okot, amely a bevett gyógyszerhez hasonlóan mintegy magától hat, és létrehozza a megkeresztelt bűntől megtisztított új helyzetét. A másik oldalon a felnőttkereszttséget elengedhetetlenül fontosnak tartó újrakeresztelkedők, az anabaptisták voltak, akik szerint a sákramentum ereje az abban részesülő felnőtt hitében rejlik. Bár a Luther, Zwingli és Kálvin nevével fémjelzett reformáció fontosnak látta a „szent cselekményt” és a jegeket, mint ahogy felnőtt esetében elengedhetetlennek tartották a bűnbánatot és a hitet is, mindemellett ragaszkodtak ahhoz, hogy a kereszttség hatása végső soron Isten Szentlelkének a munkájától függ. Ha pedig így van, már nem olyan fontos az életkor kérdése.

A reformáció elején mindez még nyitott kérdésnek számított. Zwingli például, aki a svájci Zürich reformátora volt, 1525-ben még inkább a felnőtt-

keresztséget javasolja híveinek, és ezt írja: „Úgy vélem, hogy helyes lenne nem megkeresztelni a csecsemőket mindaddig, amíg el nem érik a szellemi érettség idejét.” Azonban az újrakeresztelkedők soraiban tapasztalt zűrzavar, a polgári hatóságok elleni ellenségeskedésük, az egyházi élet gyorsabb és gyökeresebb megváltoztatását követelő magatartásuk arról győzték meg végül, hogy nem szükséges szakítani a gyermekkeresztség gyakorlatával. „A csecsemőkeresztség a pápa első és legfőbb utálatossága” – mondták az újrakeresztelkedők, a reformátorokat pedig „neopápisták”-nak bélyegezték. Öt évvel később Zwingli már úgy vélte, hogy a gyakorlati, politikai és egyházi *helyzet* most inkább a csecsemőkeresztség megtartásának a józanságát kívánja, bibliai-teológiai megfontolás pedig *nem tiltja* azt. Az említett helyzetben az anabaptisták elutasították a keresztyén politikai közösség, a *corpus Christianum* gondolatát, amelyben állam és egyház egymásra támaszkodva szorosan összetartoznak. Nem lehet a kettőt összemosni – vallották, míg a reformátorok inkább arra figyelmeztettek, hogy nem lehet elszakítani a kettőt egymástól, hiszen mindkettő Isten rendelése: az egyik a társadalmi rend őrzésére, a másik az evangélium hirdetésére adatott.

3. A teológiai szempont

Teológiai szempontból a reformátori tanításban a gyermekkeresztség mellett szóló legerőteljesebb érv – a keresztség–körülmetélkedés párhuzamán kívül – az, hogy tökéletesen kifejezi: mielőtt mi bármit tehattünk volna, Isten minket előbb szeretett. Mielőtt igent mondhattunk volna a vele való kapcsolatra, ő már elváltasztott minket, amint azt Paul Gerhard énekének 2. versszakja is megfogalmazza (*Magyar református énekeskönyv* 1999, 197.):

„Nem éltem még a föld színén,
te értem megszülettél,
Még rólad mit sem tudtam én,
tulajdonoddá tettél [...]”

Az ő kegyelme mindig megelőz!

Különös, hogy a reformátorok gyakran úgy beszélnek a keresztségről, mintha kifejezetten a felnőttkori keresztségről szólnának. Például a II. Helvét Hitvallás már idézett helyén (20,3):

„Ezért amikor megkeresztelkedünk, megvalljuk hitünket, és elkötelezzük magunkat az Isten iránti engedelmességre, a test megöldöklésére és az új életre; s azért írjuk be magunkat Krisztus szent seregébe, hogy egész életünk során harcoljunk a világ, a Sátán és a saját testünk ellen.”

Mit jelent ez? Azt, hogy ők az egyént mindenestől a közösség részének tekintették: bármilyen is legyen a megkeresztelt életkora, a közösség egésze cselekszik: *megvalljuk hitünket, és elkötelezzük magunkat* – így, többes számban. De nemcsak kiterjesztett személyről, hanem kiterjesztett időről is van szó a keresztség pontszerű alkalmához képest. Ezért mondja Kálvin a gyermekkeresztség elvetőinek: „Az első napon balgán kívánják meg az embertől azt a tökéletességet, amelyre a keresztség egész életünkben fokozatokon át hívogat minket” (*Inst.* 4.16.31.; 19.13.).

Ugyanakkor a legjelentősebb 20. századi református teológus, Karl Barth azt tanította, hogy a hívő ember számára tulajdonképpen egyetlen sákramentum létezik: maga Jézus Krisztus. Ő maga az a kortársak számára látható és tapintható történeti valóság, akiben a történelem feletti Isten megmutatkozik. Ez a svájci teológus úgy tekintette a keresztséget, mint amely első-sorban a megkeresztelendő felnőtt személy tudatos válasza Isten hívására; ugyanakkor saját gyermekeit és unokáit csecsemőkorban keresztelte meg. Jól jelzi ez a kérdés máig tartó feszültségét. A felnőttkeresztségben hangsúlyosabb a megkeresztelt egyéni felelőssége, létének individuális dimenziója. Természetesen itt sem kizárólagosan, hiszen ezúttal is a közösségen belül történik a keresztelés. De fordítva is igaz: gyermekek megkeresztelése alkalmával is fontosnak tartjuk az egyéni felelősséget a hit megvallásában: mindez arra nézve történik, hogy a gyermek *majd önként tegyen vallást hitéről*.

4. A gyülekezet építése

A gyülekezet építésére vonatkozó megfontolások előtt azért tartottam feltétlenül szükségesnek a fenti szempontok felidézését, hogy ez megóvjon az elhamarkodott ítélettételtől. Ebben a tekintetben pedig Pál apostollal együtt kérdezzük: mi az, ami épít? Tudjuk, hogy a maga korában milyen szenvedélyesen és következetesen alkalmazta ezt a látószöveget a Korinthusban jelentkező „karizmatikus” jelenségekkel kapcsolatban. Sajnos úgy tűnik, hogy azok, akik a Lélek munkáját (vagy annak hiányát) ma számonkérlik az egyházon, ezt a szempontot nem veszik figyelembe. Így mindez *hermeneutikai*, Írás-értelmezési kérdés is. Az újrakeresztelkedők a sokszor jó szándékú, betűnek való engedelmesség mellett, amelynek nevében el akarnak járni, az Igének ezt a követelményét már nem veszik figyelembe. Privát „kijelentésük” jelszava mindent felülír: „Engem így vezetett a Lélek” – mondják. „Lelkes engedelmisségükben” az a legszomorúbb, hogy nem Krisztusra irányítják a figyelmet: nem a jelzett dologra, az *egyedül* benne kapott üdvösségre, a *solus*

Christusra, hanem a jelre: a vízre és a medencére. Ezzel a megengedhetetlen hangsúlyáthelyezéssel rombolnak a legtöbbet. Mintha Krisztus követése nem a *kereszthordozás öröme* lenne bárhol a világon, és mintha ezt nem is lehetne megélni abban a közösségben, amelybe őket Isten állította. Miközben sorainkban az aratnivaló valóban sok, a munkás pedig kevés, ők nem a szolgálat bőséges, Istentől kapott lehetőségét látják egyházunkban – ennél sokkal fontosabb számukra az ínycsiklandozó szellemi falatok utáni sóvárgás. Számukra a Lélek legsajátosabb munkája nem a Lélek gyümölcseinek a megtermése, hanem sokkal inkább a rendkívüli dolgok, főleg a nyelveken szólás és a gyógyítás ajándéka. Nem vonjuk kétségbe, hogy Isten szabadon ajándékozhatja ezeket az ajándékokat is, bizonyos, hogy az Ige ezeket sehol sem kéri számon a keresztyén embertől, a Lélek gyümölcseit vagy azok hiányát viszont nagyon is.

5. Az ökumenikus szempont

Ökumenikus szempontból – márpedig így is kell gondolkodnunk, amennyiben komolyan vesszük Krisztus végrendeletét, aki azt kérte, hogy az övéi „egyek legyenek” – a világ neoprotestáns egyházi közösségeinek el kellene gondolkozniuk ezen: nem lenne-e a szekularizált világ előtti közös keresztyén tanúságtételnek legalább egy halvány jele az, ha a történelmi egyházakkal együtt ők is elfogadnák az egyszer kiszolgáltatott biblikus keresztség érvényét, függetlenül attól, hogy milyen életkorban történt ez?

6. A tan- és egyházfegyelmi szempont

Végül tan- és egyházfegyelmi szempontból kimondhatjuk, hogy noha reformátusokként nemcsak szabad, de szükséges is mindig jobbra törekednünk és ilyen értelemben „reformálnunk” az egyházban, ez semmilyen szinten és semmilyen értelemben nem lehet „privát vállalkozás”. A megkeresztelt és konfirmált egyháztagot köti fogadalma, a lelkipásztort pedig annál inkább. Egyházunkban ő arra tett ünnepélyes fogadalmat, hogy a Szentírás és hitvallásaink szellemében él és tanít. A II. Helvét Hitvallás 20. fejezete pedig egyértelműen kimondja (2. pont):

„Csak egy keresztség van Isten egyházában, és elég is egyszer megkeresztelkedni vagy Isten számára felavattatni. Megmarad pedig az egyszer felvett keresztség egész életünkben, és örökre szóló megpecsételése a mi fiúvá fogadtatásunknak.”

Következtetés

Megállapíthatjuk, hogy az a lelkipásztor, aki a fentieket figyelmen kívül hagyja, önkényesen felülemeli magát a Szentírás és az egyetemes egyház történeti tanúságtételén, evangéliumi egyházunk félévezredes gyakorlatán és teológiai tanításán, a gyülekezet jó rendje építésének, az ökumenikus egysegítőrekvés jézusi parancsa követelményén éppúgy, mint egyházbiztos előírásainkon, de a saját szaván, azaz szolgálati esküjén is, amelyet felnőttkorban tudatosan fogadott Isten és emberek színe előtt.

Dr. Fekete Károly, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke ezt alapítja meg kátémagyarázatában (*A Heidelbergi Káté magyarázata. Hálaadásra vezető vigasztalás 129 kérdés-feleletben*. Kálvin Kiadó, Budapest 2013, 319.):

„Egyházunk szerint az egészséges gyülekezetben megfér egymás mellett, sőt kell is hogy legyen gyermekkeresztség és felnőttkeresztség. Egyik gyakorlat sem kaphat kizárólagos érvényt. Nem szabad a keresztség két formáját egymás ellen kijátszani. Álljanak egymás mellett egyenjogúan.”

Világossá tesszük tehát, hogy az, amit a fentiek alapján elítélünk, nem önmagában a felnőttkeresztség gyakorlata, hanem az újrakeresztelkedés pótcselekvése.

Az így eljáróknak a népegyházi forma sok hiányosságával szembeni jogos bírálatát azonban bűnbánattal kell megfontolnunk. Igen, a csecsemőkeresztség gyakorlatával és bármelyik egyházi cselekménnyel csúnyán vissza is lehet élni, ha az nem más, mint pusztán alkalom a mulatozásra! Ezért a szülőköt és keresztszülőket feltétlenül szükséges több alkalommal megtartott oktatással előkészíteni a keresztségre. Az ezeken való részvételt, amelynek során a lelkipásztor meggyőződhet a család őszinte szándékáról és hitéről, a sákramentum kiszolgáltatásának a feltételévé kell tenni. Kálvin elutasította az olyan csecsemők megkeresztelését, akiknek esetében emberileg semmilyen biztosítékot nem látott arra nézve, hogy őket a szülők és keresztszülők Krisztus igaz követésére és felnőttkori hitvallástételre fogják nevelni.

De ugyanúgy hűtlen lehet fogadalmához az is, aki felnőttként mondja ki a hűségesküt Krisztusnak. Egyedül Isten kegyelme – *sola gratia* – az, amely megőrizhet az elbukástól! Ez lehet csak a „garancia”, nem pedig az, hogy valaki felnőttként tesz – újra! – fogadalmat és részesül – ismét! – a keresztségben!

Vannak (lelkipásztorok is), akik a felnőttkori újrakeresztelkedés kapcsán így érvelnek: „Nem az újrakeresztelkedés a legnagyobb bűn. Cégéres bűnök

miatt bezzeg nem mindig jár palástvesztés az egyházban.” Minden bűnt komolyan kell venni. Az alapvető szimbolikus cselekményeknek azonban mindig különösen nagy horderejű jelentőségük van. Egy nemzeti zászló elégetése az illető ország bármely városának a főterén – az újrakeresztelkedés, *mutatis mutandis*, éppen ezt jelenti – semmiképpen sem „mellékes ügy”, még akkor sem, ha ezzel látszólag „nem árt senkinek”.

Ugyanakkor nem feledkezhetünk meg arról sem a jogos helyreigazítás vagy igazságtétel sodrában, hogy az egyház a világ kezdetétől fogva a világ végezetéig nem más, mint a bűnvallás és a bűnbocsánat helye. Amennyiben egy újrakeresztelkedett hívünk vagy éppen lelkipásztor testvérünk továbbra is egyházunk keretében kívánna szolgálni, ez csakis a történetek gyökeres újragondolása és tévedésének, zavart keltő meggondolatlanságának nyilvános megvallása esetén képzelhető el.

* * *

“Or don't you know?”

An Account of What Is in Baptism Primary and Secondary

The objective of this study is not to provide an exhaustive theological analysis, but to explore the multifaceted implications – biblical, historical, theological, ecumenical, and ecclesiastical – that are essential for forming a well-rounded perspective on the contentious issue of rebaptism that has sparked considerable debate within our Church community.

Keywords: Tertullianus, Cyprianus, anabaptism, Karl Barth, the phenomenon of rebaptism.